

Farmasian opiskelijoiden ammatti-identiteetin rakentuminen – ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden reflektioiden sisällönanalyysi

→ Johanna Jyrkkä*

Dosentti, FäT, TtK, AmO, tutkija
Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea
Lääkehoitojen arviointi -yksikkö
johanna.jyrkka@fimea.fi

→ Reeta Heikkilä

FäT, AmO, yliopistonlehtori
Farmasian laitos
Itä-Suomen yliopisto

*Kirjeenvaihto

TIIVISTELMÄ

Johdanto: Ammatti-identiteetti pitää sisällään erilaisia ominaisuuksia ja piirteitä, jotka kuvaavat henkilön samastumista ammattiinsa ja tulevaan rooliinsa alan asiantuntijana. Sen kehittyminen alkaa ammatinvalinnasta ja jatkuu koko koulutuksen ajan. Opintojen alussa opiskelijat hahmottavat alaansa ja sen työmahdollisuuksia sekä luovat pohjan identiteetin kehittymiselle. Opettaja pystyy tukemaan työelämässä vaadittavan hyvän ja vahvan identiteetin kehittymistä valitsemalla kehittymistä tukevia opetusmenetelmiä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten farmasian ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat hahmottavat ja kehittävät omaa ammatti-identiteettiään.

Aineisto ja menetelmät: Tutkimusaineisto koostuu farmasian ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden kirjoittamista reflektioista, joissa he käsittelevät oppimiskokemuksiaan Lääkkeet terveydenhuollossa -opintojaksolla. Opintojakso toteutettiin käänteisen oppimisen (ns. flipped learning) menetelmin syksyllä 2016 Itä-Suomen yliopistossa. Opintojaksolle osallistui 149 opiskelijaa, joista 114 antoi luvan käyttää reflektiota tutkimusaineistona. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin menetelmin. Analyysissa tunnistettiin neljä teemaa: ammatissa tarvittavat taidot, ammattiin liittyvä vastuu, alan valinta ja ammattietiikka.

Tulokset: Opiskelijat kokivat farmasian haastavana ja monipuolisena alana. Opiskelijat muodostivat kuvaa itsestään tulevana ammattilaisina asettamalla henkilökohtaisia oppimistavoitteita opiskelujalle ja luomalla mielikuvan asiantuntevasta farmasian alan ammattilaisesta. Lääketiedon hallinnan ohella tärkeimmiksi ammattilaiselta vaadittaviksi taidoiksi määriteltiin neuvonta- ja tiedonhankintataidot. Farmasian ammattilaisen nähtiin sijoittuvan osaksi moniammatillista terveydenhuollon kenttää. Opiskelijat kokivat olevansa alan ammattilaisina vastuussa asiakkaan tarpeita vastaavasta lääkkeellisestä ja lääkkeettömästä ohjaamisesta. He myös uskoivat tulevaisuudessa työskentelevänsä eri terveydenhuollon ammattilaisten muodostamassa tiimissä. Jatkuvan oppimisen ja vastuun tietojen ajan tasalla pitämisestä nähtiin kuuluvan osaksi ammattitaitoa. Alan ammattilainen osaa myös toimia eettisesti oikein ottaen huomioon asiakkaan tilanteen parhaalla mahdollisella tavalla.

Johtopäätökset: Opintojen alussa luotu kuva farmasian ammattilaisesta ohjaa opiskelijoiden ammatti-identiteetin rakentumista. Tämän tukemiseksi opiskelijoille tulisi tarjota opintojen alkuvaiheessa riittävästi tietoa paitsi farmasian alalla vaadittavista tiedoista ja taidoista myös mahdollisuuksien mukaan kokemuksia käytännön työstä. Nämä auttavat opiskelijaa asettamaan realistisia ammatti-identiteettiä tukevia henkilökohtaisia oppimistavoitteita koko opintojen ajaksi.

Avainsanat: Farmasian koulutus, ammatti-identiteetti, asiantuntijuus, oppiminen

JOHDANTO

Ammatti-identiteetin kehittyminen on pitkä prosessi, joka alkaa ammatinvalinnasta ja jatkuu koko koulutuksen ajan (Antikainen 2001). Kuitenkin vasta työelämään siirtyminen ja varsinainen työskentely mahdollistavat henkilölle ammattiin samastumisen ja ammattiroolin löytämisen (Eteläpelto ja Vähäsantanen 2008). Opiskelijalta ammatillisen identiteetin kehitys vaatii sekä kiinnostusta että halua kehittyä valitulla alalla. Myös opettajan on tärkeää ymmärtää, miten opiskelijoiden ammatti-identiteetti rakentuu opintojen aikana. Tällöin opettaja pystyy tukemaan työelämässä vaadittavan hyvän ja vahvan identiteetin kehittymistä valitsemalla sitä tukevia opetusmenetelmiä.

Ammatti-identiteetin kuvataan olevan ajan myötä kehittyvä joukko ominaisuuksia, uskomuksia, motiiveja ja kokemuksia, joiden perusteella henkilö määrittelee asiantuntijaroolinsa (Schein 1978). Asiantuntijuuden rakentumisen katsotaan olevan aktiivinen ja kokemuksellinen oppimistapahtuma.

Ammatti-identiteetillä tarkoitetaan erilaisia ominaisuuksia, tunnuksia ja piirteitä, jotka kuvaavat henkilön samastumista valittuun ammattiin (Eteläpelto ja Vähäsantanen 2008). Se kuvaa henkilön käsitystä itsestään valitun ammatin edustajana ja näin ollen myös sitä, mikä henkilölle on tärkeää ammatissa toimiessaan (Ibarra 1999, Eteläpelto ja Vähäsantanen 2008). Ammatillisuuden kehittyminen näkyy vahvistuvana käsityksenä omasta identiteetistä ja luottamuksena itseän ja omaan valmiuksiin toimia alan asiantuntijana (Kouvo ym. 2009). Työntekijän käsitys itsestään suhteessa omaan työhönsä ja valittuun ammattiin on muuttunut entistä tärkeämmäksi. Myös oman osaamisen tunnistaminen, näkyväksi tekeminen ja markkinointi ovat nykyisin työelämän vaatimuksia. Tämä edellyttää muun muassa tietoisuutta omasta ammatti-identiteetistä.

Opiskeluiden aloitus on tärkeä vaihe opintoja aloittavalle, sillä silloin opiskelijan elämässä käynnistyy laaja identiteetin rakentamisprosessi (Eerola ja Vadén 2005). Opintojen alussa opiskelijat hahmottavat omaa alaansa ja sen työmahdollisuuksia sekä luovat pohjan oman ammatillisen identiteetin kehittymiselle. Tässä vaiheessa opettajan olisikin tärkeä luoda opiskelijalle alasta hyvä kokonaiskuva, mikä tukee opiskelijan identiteetin kehitysprosessia. Opintojen keskivaihe on puolestaan aikaa, jolloin opiskelija ryhtyy pohtimaan entistä syvällisemmin ammatti-identiteettinsä muodostumista ja etsimään omaa suuntaa opinnoilleen ja uralleen.

On huomionarvoista, että koulutuksen järjestelyt ovat pysyneet samanlaisina vuosisatojen ajan. Tynjälän (2010) mukaan jo antiikin kouluissa opiskelijat istuivat riveihin ja opettajan paikka oli luokan edessä. Opettaja jakaa tietoa ja opiskelijat yrittävät omaksua sitä parhaansa mukaan. Usein opitaan muistinvaraisesti joitain asioita, mutta nämä opitut asiat saattavat joko unohtua tai sitten vanhentua ennen kuin niitä työelämässä tarvitaan. Nykyajan työelämässä ei tarvitse osata toistaa kirjassa tai luennoilla kerrottuja asioita vaan pitäisi oppia soveltamaan tietoa käytännön työhön. Passiivisen suorittamisen sijaan opiskelijoita olisikin kannustettava aktiivisen oppijan polulle.

Yliopistoissa meneillään oleva oppimiskulttuurin muutos antaa opettajalle mahdollisuuden kehittää opintojaksojen sisältöjä ja opetusmenetelmiä tukemaan paremmin myös opiskelijan ammatti-identiteetin kehittymistä (Saastamoinen 2006). Sosio-konstruktiiiviseen oppimiskäsitykseen perustuvat käänteisen oppimisen (flipped learning) menetelmät korostavat opiskelijan oman roolin merkitystä oppimisessa (Airaksinen 2016, Toivola ym. 2017). Opetus perustuu opiskelijan oman mielenkiinnon ja motivaation herättämiseen opittavaan asiaan. Käänteiseen oppimiseen liitetty reflektio kehittää opiskelijan kykyä arvioida omaa oppimistaan ja tukee asiantuntijaidentiteetin kehittymistä, kun taas opettajalle reflektio toimii oppimisen arvioinnin välineenä. Aikaisempaa tutkimusta reflektion merkityksestä ammatti-identiteetin rakentumiselle ei ole löydettävissä.

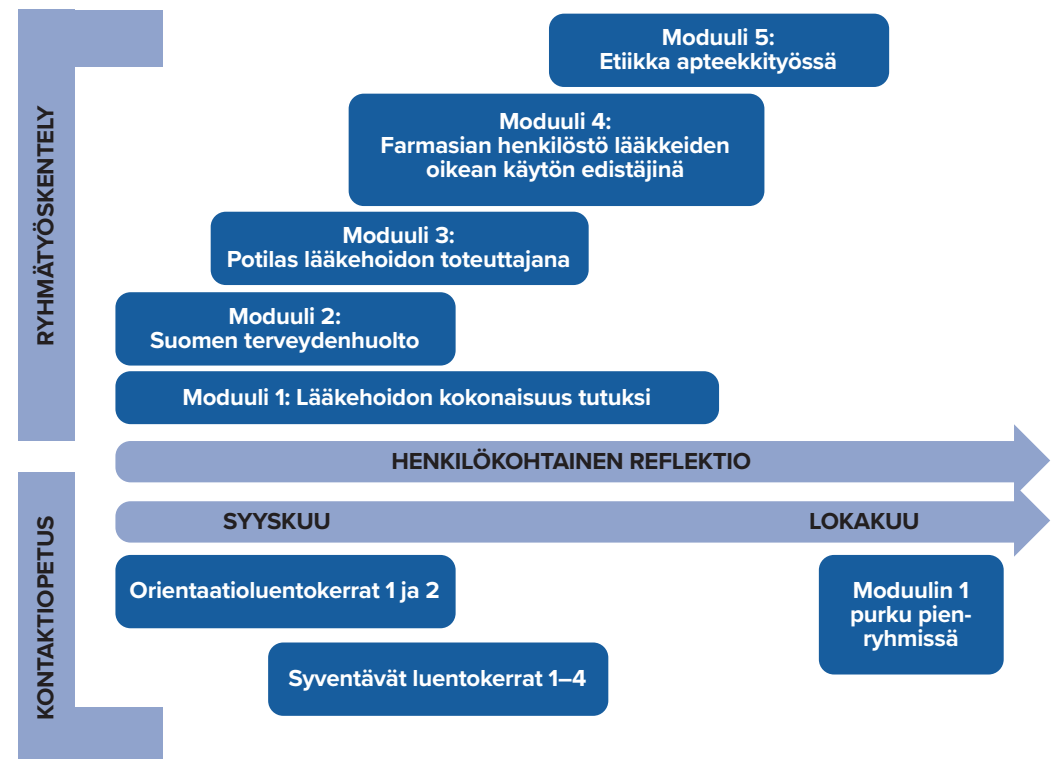
Ammatti-identiteetin kehittymiseen vaikuttaa merkittävästi oppimisprosessin aikana eri muodoissa saatu palaute, jota saadaan paitsi opettajalta myös opiskelijoiden keskinäisen arvioinnin ja vuorovaikutuksen kautta. Yliopisto-opetuksessa olisikin tärkeä kehittää palautteen antamista ja arviointimenetelmiä tukemaan nykyistä paremmin opiskelijan yksilöllistä oppimisprosessia ja siten myös ammatti-identiteetin kehittymistä (Ericsson 2006).

Tässä tutkimuksessa selvitetään reflektioista muodostetun aineiston avulla opiskelijoiden ammatti-identiteetin rakentumista farmasian opintojen alussa. Tarkoituksena on selvittää, miten farmasian ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat hahmottavat ja kehittävät omaa ammatti-identiteettiään.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Osallistujat

Tutkimus kohdistuu farmasian ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoihin, jotka osallistuivat opintoihinsa pakollisena kuuluvalle Lääkkeet terveydenhuollossa

Kuva 1. Lääkkeet terveydenhuollossa (LTH) opintojakso koostui viidestä moduulista (74 h), orientaatioluennoista (5 h), syventävistä luennoista (8 h) ja purkutilaisuudesta (3 h) sekä reflektiosta (5 h).

(LTH) opintojaksolle (3,5 op) Itä-Suomen yliopistossa syksyllä 2016. Kyseessä oli farmasian opiskelijoiden ensimmäinen opintojakso yliopistossa. Opiskelijoita opintojaksolla oli yhteensä 149, ja heistä 114 (77 %, 81 naista ja 33 miestä) antoi luvan reflektion käyttöön tutkimusaineistona.

Vuonna 2016 tuli voimaan ensikertalaiskiintiö, jonka mukaan yliopistojen on varattava osa yhteishaun opiskelupaikoista ensimmäistä korkeakoulu-paikkaa hakeville (Laki yliopistolain muuttamisesta 256/2015). Farmasian koulutusohjelmiin valittavien opiskelijoiden ensikertalaiskiintiö on 70 % sisään otettavien opiskelijoiden määrästä (Itä-Suomen yliopisto 2017). Tämän perusteella suurin osa farmasian opiskelijoista aloittaa opintonsa lukion jälkeen, jolloin he aloittavat yliopistossa ensimmäisen ammatin tähtävän opintopolkunsu. Lisäksi opintorekisterin perusteella 88 opiskelijaa (60 %) niistä opiskelijoista, jotka antoivat luvan käyttää reflektioitansa osana tutkimusaineistona, oli 19–21-vuotiaita. Näin

ollen he olivat todennäköisesti opiskelemassa ensimmäistä tutkintoaan.

Opintojakson toteuttaminen

Aiemmin luentoihin ja ryhmäopetukseen pohjautunut LTH-opintojakso toteutettiin täysin uudistettuna, käänteisen oppimisen menetelmiä hyödyntäen syys-lokakuussa 2016. Opintojakson uudistus suunniteltiin ja toteutettiin osana Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun pedagogisia opintoja. Opintojakson yksityiskohtaisempi toteutus on esitetty aiemmin julkaistussa artikkelissa (Heikkilä ja Jyrkkä 2018). Pääpiirteittäin kuvattuna opintojakso koostui viidestä moduulista, joihin liittyi ryhmässä tehtäviä oppimistehtäviä (Kuva 1). Lisäksi jokaiseen moduuliin, viimeistä lukuun ottamatta, liittyi syventävä luento tai pienryhmäopetuksena toteutettu oppimistehtävän purkutilaisuus. Opintojaksolla opiskelijat työskentelivät osittain itsenäisesti ja osittain ryhmässä. Opettajan tehtävänä oli toimia

opiskelijoiden tukena oppimisprosessissa. Opettaja oli opiskelijoiden käytettävissä tiettyinä aikoina, jotka oli varattu vapaamuotoiselle ryhmätyöskentelylle, ja syventävien luentojen yhteydessä. Lisäksi opettajat vastasivat opiskelijoiden kysymyksiin oppimisympäristön keskustelualueella sekä kävivät läpi syventävillä luennoilla opiskelijoiden hankalaksi kokemia asioita. Opiskelijat pystyivät esittämään toiveita Padlet-seinällä syventävillä luennoilla käsiteltävistä asioista, jotka olivat jääneet heille itsenäisen opiskelun aikana epäselväksi, tai jos he muuten kaipasivat luennon aiheesta syventävää tietoa. Opintojakson verkko-oppimisympäristönä käytettiin Moodlea.

Reflektioaineiston kerääminen

Tutkimuksen aineisto koostuu opiskelijoiden kirjoittamista reflektioista, joiden avulla he jäsentelivät ja käsitelivät oppimiskokemuksiaan koko opintojakson aikana. Opiskelijat saivat toteuttaa reflektion itselle sopivalla tavalla, eivätkä opettajat ohjanneet valmiilla kysymyksillä reflektioiden sisältöä. Reflektiivisellä oman oppimisen käsittelemisellä on todettu olevan vaikutusta yksilön ammatti-identiteetin syntyyn (Tiuraniemi 2002). Oman oppimisen reflektiivinen käsittely ja arviointi on keskeistä myös oppimisen kannalta (Eteläpelto 1993). Reflektio perustuu metakognitiivisiin taitoihin, joiden avulla opiskelija tarkastelee omaa ammatillista kehittymistä opintojen aikana, ja siten reflektio on merkityksellistä myös ammatti-identiteetin rakentumisessa (Tiuraniemi 2002).

Aineiston analysointi

Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin menetelmin (Hämeen-Anttila ja Katajavuori 2008a, Tuomi ja Sarajärvi 2018). Tutkimustulosten luotettavuuden lisäämiseksi reflektiot analysoi itsenäisesti kaksi tutkijaa (RH, JJ) (Hämeen-Anttila ja Katajavuori 2008b). Opiskelijoilta pyydettiin reflektion kirjoittamisen yhteydessä lupa käyttää tekstejä oppimista ja oppimisprosesseja koskevan tutkimuksen aineistona. Luvan antamisen yhteydessä ei tarkemmin määritelty tutkimusaihetta. Opiskelijan oli mahdollista kieltäytyä antamasta kirjoittamaansa reflektiota tutkimuskäyttöön.

Tutkijat tutustuivat ensin itsenäisesti ja vapaamuotoisesti aineistoon, minkä jälkeen keskusteltiin yhdessä aineistosta esille nousevista teemoista. Tämän aineistolähtöisen tarkastelun pohjalta päädyttiin neljään teemaan, joiden avulla kuvataan opiskelijoiden ammatti-identiteetin muodostumiseen

liittyviä asioita. Teemat olivat: 1) farmaseutin ja proviisorin työssä tarvittavat taidot, 2) ammattiin liittyvä vastuu, 3) farmasia alavalinta ja 4) ammattietiikka. Reflektioaineisto jaettiin puoliksi kahden tutkijan kesken, ja tutkijat kävivät läpi itsenäisesti omalle vastuulleen tulleen aineiston. Tekstistä etsittiin ja koodattiin värikoodein kutakin teemaa koskevat tekstipätkät (Hämeen-Anttila ja Katajavuori 2008a, Tuomi ja Sarajärvi 2018). Osa tekstipätkistä käsitelti useampaa asiaa, ja siten ne koodattiin ja analysoitiin kahden tai useamman teeman yhteydessä. Tutkijat kävivät yhdessä läpi koodatut tekstit ja keskustelivat epäselvistä tekstikohdista. Koodatuista teksteistä muodostettiin teemakohtaiset aineistot, joiden pohjalta tutkijat edelleen muodostivat teemoittain raportoidut tulokset. Opiskelijat käsitelivät reflektioissaan yleisimmin farmaseutin ja proviisorin työssä tarvittavia taitoja. Seuraavaksi yleisimmiksi teemoiksi muodostuivat ammattiin liittyvä vastuu sekä alan valinta. Ammattietiikkaa opiskelijat käsitelivät vähiten.

Aineiston analysoinnin yhteydessä myös kvantifioitiin esiin nousseet asiat teemojen mukaisesti. Tekstit olivat kuitenkin paikoin monitulkitaisia, mikä teki kvantifioimisesta haastavaa. Analyysin avulla saatiin luotettavaa tietoa teemojen yleisyydestä, mutta yksittäisiä määrällisiä lukuja ei esitetä luotettavuuteen liittyvien haasteiden takia. Tuloksissa esitetään siis esiintyvien asioiden suuruusluokka sanallisesti, ei tarkkana lukuna. Yksittäisiä havaintoja aineistosta ei raportoida.

TULOKSET

Farmaseutin ja proviisorin työssä tarvittavat taidot

Opintojakson aikana opiskelijoiden ajatukset farmasian alalla vaadittavista taidoista olivat pääsääntöisesti selkiytyneet. Tämä sai monet opiskelijoista asettamaan ammattitaitoon liittyviä opiskelutavoitteita, kuten kehittymisen osaavaksi ja taitavaksi lääkealan ammattilaiseksi. Toisaalta osa opiskelijoista oli päättänyt pohtimaan omia kykyjään omaksua kaikki vaadittavat taidot farmaseutin tai proviisorin työtä varten opiskeluaikana.

”Kehitän taitojani opiskeluaikana ja myöhemmin työelämässä pystyn tarjoamaan parasta mahdollista palvelua ja lääketietoa asiakkaille.”

”Olen motivoitunut oppimaan enemmän ja enemmän, kun on ymmärtänyt mitä minulta tulevaisuudessa työssä odotetaan niin asiakkaan kuin työantajan puolelta.”

Opintojaksoon kuulunut haamuasiointi oli auttanut useita opiskelijoita hahmottamaan ammattilaiselta vaadittavia taitoja. Muutamissa reflektiossa hyvät kokemukset apteekkikäynnistä olivat johtaneet jopa ammatillisten esikuvien muodostumiseen. Huonot kokemukset puolestaan sai opiskelijat pohtimaan, mitä asioita ja toimintamalleja he itse tulevana ammattilaisina haluavat välttää.

”Voisin ottaa mallia työntekijästä, joka palveli minua. Minun pitää osata vaikka mitä, jos haluan pystyä neuvomaan asiakkaita yhtä hyvin kuin minua neuvottiin haamutapauksessa.”

”Ehkä se oli hyvä, etten ollut niin tyytyväinen haamukäyntiin, niin enpähan sitten itse tee samaa virheitä työntekijänä. Haluan itse tarjota asiakkaalle selkeitä ohjeita ja vastauksia lääkehoitoon liittyvissä kysymyksissä. Tai jos jotakin en tiedä, osaa ohjata asiakkaan sinne mistä tiedon saa.”

Farmasian ammattilaiselta vaadittavista taidoista suurin osa opiskelijoista nosti esille neuvontataidot ja tiedon etsimiseen liittyvät taidot. Reflektioissa pohdittiin, kuinka pelkkä asian osaaminen ei riitä, vaan farmasian ammattilaisen pitää kehittyä myös hyväksi asiakaspalvelijaksi. Onnistuneen lääkeneuvonnan kuvattiin vaativan asian hallitsemisen lisäksi hyviä sosiaalisia taitoja, ihmisläheisyyttä ja tilannetajuja. Ammattilaisen kuvattiin myös etsivän työssään sujuvasti luotettavaa tietoa. Opiskelijat olivat myös sisäistäneen alan muuttuvan tiedon luonteen ja kuvasivat ajantasaisen tiedon päivittämisen ammattilaisen tunnusmerkiksi.

”Jäin pohtimaan, mikä on roolini asiakaspalvelijana, terveydenhuollon asiantuntijana ja terveydestä huolehtijana. Aion tulevaisuudessa varmistaa, että asiakas osaa käyttää lääkettä oikein ja tarkoituksenmukaisesti.”

”Sain lisävahvistusta siitä, miten apteekkilalla on jatkuvasti päivitettävä omaa osaamista ja kouluttauttava uuden tiedon myötä.”

Ammattiin liittyvä vastuu

Opiskelijoiden reflektioissa tuli yleisesti esille, kuinka he ovat sisäistäneet farmasian alan ammattilaisen olevan vastuussa oikean lääkehoidon valinnasta sekä lääkkeen käytön oikeasta ja asianmukaisesta neuvonnasta. Vastuu lääkeneuvonnasta korostui erityisesti itsehoitossa, ja reflektioissa nousikin esille se, että farmaseuttisen henkilöstön on osattava arvioida sekä asiakkaan itsehoitolääkkeen tarvetta että ohjata tarvittaessa lääkäriin.

”Farmaseutit ja proviisorit tekevät vastuullista työtä, heidän tulee osata neuvoa asiakasta oikein ja huolehtia

siitä, että asiakas kykenee tekemään terveyden kannalta turvallisia ja toimivia päätöksiä ostaessaan esimerkiksi itsehoitovalmisteita.”

Reflektioissa tuotiin esille myös vastuu omasta oppimisesta, sillä muutamat opiskelijoista mainitsivat, että pelkkä opintojaksojen passiivinen suorittaminen ei johda ammattilaiselta vaadittavaan osaamiseen. Myös vastuu oman ammattitaidon ylläpitämisestä tuotiin esille reflektioissa usein. Tiedon muuttuva luonne johtaa siihen, että edes opintojen aikana opittu tieto ei ole ajantasaista työelämään siirryttäessä.

”Apteekki-alan ihmisillä on vastuu koulutustautua jatkuvasti, jotta olisi aina jokaisessa tilanteessa mahdollisimman hyvä tietämys asiasta.”

Opiskelijat valmistuvat laillistetuiksi terveydenhuollon ammattilaisiksi ja laillistaminen luo erityistä vastuuta työssä toimimiseen. Reflektioiden mukaan opiskelijat tiedostavat, että apteekkien velvollisuus ja vastuu opastaa, neuvoa ja ohjata asiakkaita kohti terveellisempää elämää, niin lääkkeiden avulla kuin ilman lääkkeitä, on tärkeä osa koko terveydenhuoltojärjestelmää. Tulevat farmasian alan ammattilaiset sisäistävät siis opintojen aikana, että he tekevät työtä osana terveydenhuollon ammattilaisten joukkoa.

”Haluan koko opintojen ajan tietoisesti kehittää itsestäni kansalaisten terveyttä edistävän terveydenhuollon ammattilaisen.”

Farmasian alalle suuntautuminen

Farmaseutin ja proviisorin koulutuksen laaja-alaisuus ja sen tarjoamat monipuoliset työmahdollisuudet olivat hahmottuneet opiskelijoille opintojakson aikana. Monet opiskelijat totesivat, että heillä oli ennakkoon ollut merkittävästi suppeampi näkemys työstä farmasian alalla. Alan monipuolisuus saikin monet opiskelijoista kiinnostumaan farmasiasta entistä enemmän, ja se kannusti heitä rohkeasti pohtimaan tulevaa työpaikkaansa. Koulutuksen monipuolisuus ja vaatavuus sai opiskelijat myös miettimään, kuinka apteekkeissa on suuri määrä potentiaalista tietotaitoa, jota voitaisiin hyödyntää nykyistä laajemmin terveydenhuollossa.

”Vaikka olenkin itseni asettanut apteekin tiskin taakse, oli todella mielenkiintoista tutustua erilaisiin työtehtäviin, joita farmaseuteilla voi olla. Vahvistui tunne ja toive, ettei itseään tarvitsisi ainakaan vielä sitoa sinne apteekkiin. Oli mukava huomata, että alan työtehtävissä on myös valinnanvaraa.”

Farmasian rooli osana terveydenhuollon kokonaisuutta tuotiin esille reflektioissa, ja siten lääkkeiden asiantuntija koettiin merkitykselliseksi toimijaksi

osana terveydenhuoltoa. Tulevaisuuden työ farmasian ammattilaisena kuvattiin olevan moniammatillisessa ryhmässä pohtimassa potilaan lääkehoidon kokonaisuutta. Nämä näkemykset farmasian alan tärkeydestä terveydenhuollolle olivat vahvistaneet opiskelijoiden näkemystä siitä, että he ovat opiskelemissa oikeaa alaa.

Halu auttaa ihmisiä oli saanut monet opiskelijoista hakeutumaan alalle. Myös farmasian alan erikoistumis- ja lisäkoulutukset, kuten lääkehoidon arviointikoulutukset, kiinnostivat opiskelijoita. Verkostoitumisen merkitys alan sisällä ja muiden terveydenhuollon ammattialojen kanssa tuotiin esille monissa reflektioissa.

”Farmasian alan tärkeys ja monipuolisuus nousivat paljon esille ja kurssi vahvisti tunnettani siitä, että olen opiskelemissa itselleni juuri oikeaa alaa.”

Ammattietiikka

Opiskelijoiden reflektioissa korostui, että ammatissa toimimista tulee asiakkaan etu ja terveys laittaa aina etusijalle. Eettisten ohjeiden käsitteleminen osana opintojaksoa oli auttanut opiskelijoita hahmottamaan, millaisiin eettisiin ongelmatilanteisiin he voivat joutua alan ammattilaisena.

”Vankan osaamisen hankkiminen opiskeluaikana on todella tärkeää, jotta pystyy toimimaan eettisesti asiakkaan edun mukaisesti asiakaspalvelutilanteessa.”

Eettisiin ohjeisiin suhtauduttiin vahvasti ammatissa toimimista ohjaavana tekijänä. Alan ammattilaisten todettiin pystyvät sitoutumaan ohjeisiin henkilökohtaisista mielipiteistä ja vakaumuksesta huolimatta. Puolueettomuus, tasapuolisuus ja oikeudenmukaisuus tuotiin usein esille farmasian alan asiantuntijan eettistä toimintaa ohjaavina arvoina.

”Uutena asiana opin sen, kuinka paljon tulee apteekkitöissä ottaa huomioon eri näkökulmia ja olla valmis perustelevaan toimintamallejaan.”

POHDINTA

Tässä farmasian opiskelijoiden reflektioihin pohjautuvassa ammatti-identiteetin rakentamista selvittäneessä tutkimuksessa havaittiin, että opintojen alussa muodostuva kuva farmasian asiantuntijasta ohjaa vahvasti opiskelijan ammatti-identiteetin kehittymistä. Tämä havainto on linjassa kasvatustieteellisen käsityksen kanssa, jonka mukaan yksi keskeisimmistä kehittymisprosesseista yliopisto-opintojen aikana on ammattilaisen identiteetin löytäminen pohtimalla omia vahvuuksia ja toimintatapoja suhteessa tulevaan työhön (Kouvo ym. 2009, Poutanen ym. 2012).

Tutkimuksessa tuli esille tärkeinä farmasian asiantuntijan ominaisuuksina ammatissa vaadittavien tietojen ja taitojen omaksumisen lisäksi vastuu oikeasta ja tarkoituksenmukaisesta neuvonnasta sekä toimiminen eettisesti oikealla tavalla.

Reflektioista kävi selville, että opiskelijoilla on opintojen alussa hyvin kapea kuva farmasian alan mahdollisuuksista, sillä suurin osa opiskelijoista oli lähtenyt kouluttautumaan apteekkityöhön. Lähtökohta ammatti-identiteetin rakentumiselle on siis varsin rajoittunut, minkä takia opintojen alussa tulisi panostaa laajemman näkemyksen luomiseen alasta (Kouvo ym. 2009). Tutkimuksen pohjana olleen opintojakson aikana opiskelijat olivat hahmottaneet entistä laajemmin farmasian alaa ja sillä vaadittavaa osaamista sekä sen tarjoamia mahdollisuuksia eri tyyppisiin työtehtäviin terveydenhuollossa. Tämä oli saanut opiskelijat pohtimaan omia mielenkiinnon kohteitaan alalla, ja siten aloittanut ammatti-identiteetin rakentamiseen ja suuntaamiseen liittyviä prosesseja (Kouvo ym. 2009). Jotta kiinnostus alaa kohtaan säilyy myös opintojen ajan, on opettajan pystyttävä kytkemään opetettava asia käytäntöön ja siten auttaa opiskelijoita rakentamaan omaa polkuaan kohti alan asiantuntijuutta.

Opetuksen näkökulmasta tutkimuksen keskeinen havainto oli, että opiskelijat alkavat muodostaa käsitystään ammattitaitoisesta farmasian asiantuntijasta heti opintojen alussa ja asettavat itselleen tätä tukevia henkilökohtaisia oppimistavoitteita koko opintojen ajaksi. Heidän päämääränsä on omaksua opintojen aikana sellaisia tietoja ja taitoja, joita farmasian ammattilaisilta vaaditaan. Reflektiot osoittivat, että roolimallit alalta ohjaavat merkittävästi opiskelijoiden näkemystä itsestä tulevana alan ammattilaisena. Näitä havaintoja tukee tutkimus, jonka mukaan roolimallit ja käytäntöä tukevien konkreettisten esimerkkien käyttäminen opetuksessa on merkityksellistä ammatti-identiteetin kehittymisen kannalta (Schafheutle ym. 2012). Opetukseen olisi siis hyvä sisällyttää alusta lähtien myös työelämään orientoivia osioita (Penttinen ym. 2014), jotta ammatti-identiteetin kehittymistä voidaan tukea. Käänteinen oppiminen, jossa panostetaan erityisesti teorian tiedon soveltamiseen käytännön työelämään erilaisten toiminnallisten ja vuorovaikutteisten tehtävien avulla, sopii hyvin tähän tarkoitukseen (Janhonen ja Vanhanen-Nuutinen 2005, Toivola ym. 2017). Käänteisellä menetelmällä toteutetussa opintojaksossa ryhmässä oppiminen oli myös keskeistä, mikä kehittää opiskelijan itsetuntemusta ja antaa

mahdollisuuden oppia tuntemaan itseään ammatillisesti (Nikkola 2011). Myös sosiaaliset taidot, jotka opiskelijat mainitsivat yhtenä tärkeä ammatillisena vahvuutena farmasian asiantuntijalle, kehittyvät ryhmässä toimimalla.

Reflektioissa kuvattiin, kuinka ammattilaisella on vastuu jatkuvasta tiedon ja osaamisen päivittämisestä, jotta voi säilyttää ammattitaitonsa korkealla tasolla. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2018) tulevaisuuspaneelin mukaan yhteiskunnan malli työelämästä on muuttumassa juuri opiskelijoiden ajatusten suuntaan. Perinteinen ajatus siitä, että opinnoista siirrytään työelämään ja sieltä eläkkeelle, ei enää toteudu, vaan nykyään työikäisen väestön on sisäistettävä jatkuvan oppimisen ja aktiivisen osallistumisen ajatus koko työuran ajaksi. Yhtenä tärkeimpänä farmaseutin ja proviisorin ammattiin liittyvänä taitona nostettiin esille tiedonhakutaidot, mikä kertoo opiskelijoiden sisäistäneen nykyisen muuttuvan tiedon luonteen, ja olevan siten orientoituneita opetuksen valmistavaan luonteeseen työelämää varten. Tämä päätelmä pohjautuu holistiseen näkökulmaan, jossa koulutusta ei nähdä erillisenä työelämästä, vaan työelämäorientaation tulee sisältyä ja näkyä osana opintoja työhön liittyvien asenteiden, tietojen, taitojen ja valmiuksien jäsentämisenä (Penttinen ym. 2014).

Opiskelijat mielsivät asiantuntijuuteen liittyvän kyvyn toimia moniammatillisesti terveydenhuollossa tuoden lääkeosaamista osaksi potilaan hoidon kokonaisuutta. Asiantuntijan rooli nähtiin laajasti terveyttä ja hyvinvointia edistäväksi ammattilaiseksi, ja siihen sisältyi lääkkeellisten ja lääkkeettömien vaihtoehtojen tarjoaminen. Opiskelijoiden reflektiot ilmensivät siis ammatti-identiteetin muutosta paternalistisesta näkemyksestä kohti osallistuvampaa farmasian ammattilaista (Katajavuori 2005). Farmasian osaamista onkin alettu hyödyntämään entistä laajemmin terveydenhuollossa, ja siten käsitys asiantuntijuudesta ja sen mahdollisuuksista on laajentunut. Erityisesti lääkehoidon arviointeja on alettu toteuttaa moniammatillisissa tiimeissä useissa terveydenhuollon ympäristöissä (Rainio ym. 2019, Kuusikko ym. 2018, Toivo ym. 2018, Merikoski ym. 2017). Myös sairaalaympäristössä farmasian alan kliinistä asiantuntijuutta on tuotu paremmin osaksi potilaan hoidon kokonaisuutta (Kauppinen ym. 2018, Kuusikko ym. 2018). Nämä laajentuneet mahdollisuudet hyödyntää farmasian osaamista ohjaavat uusien opiskelijoiden ammatti-identiteetin kehittymistä aiempaa monipuolisemmaksi.

Tutkimuksen luotettavuus

Aineistona käytetyt opiskelijoiden kirjoittamat reflektiot olivat autenttisia kuvauksia opintojakson herättämistä ajatuksista. Opiskelijoita ei pyydetty erikseen käsittelemään reflektioissa ammatti-identiteettiin liittyviä asioita. Tämä mahdollisti ammatti-identiteetin kehittymisen tutkimisen mahdollisimman realistisista lähtökohdista, kun opiskelijoita ei tietoisesti ohjattu käsittelemään identiteettiä ja siten toistamaan yleisiä identiteetin lainalaisuuksia. Perusteluna tälle lähestymistavalle on identiteetin kehittyminen, joka ei ole tietoinen prosessi vaan se syntyy opiskelijoiden edessä oppimisen ja ympäristön vuorovaikutuksena (Ruohotie 2006). Tutkijoiden kyky analysoida ja tulkita opiskelijoiden reflektioita ammatti-identiteetin näkökulmasta korostui tutkimuksessa. Tulosten luotettavuutta lisäsi se, että kaksi tutkijaa analysoi aineiston itsenäisesti (ns. tutkijatriangulaatio), minkä jälkeen haettiin keskustellen yhteinen näkemys eroavista analyysien kohdista (Hämeen-Anttila ja Katajavuori 2008c). Toisaalta tutkijoiden tulkinnot aineistosta on aina subjektiivisia näkemyksiä, joten sitä voidaan pitää myös potentiaalisena harhan lähteenä (Hämeen-Anttila ja Katajavuori 2008b).

Tutkimuksen aineisto on kohtalaisen suuri, minkä takia kiinnostuksen kohteena olleet identiteettiin liittyvät teemat alkoivat toistua ja siten saturaatiopiste ylitettiin selkeästi (Hämeen-Anttila ja Katajavuori 2008a). Tutkimustulokset antavat varsin kattavan kuvan ensimmäisen vuosikurssin farmasian opiskelijoiden ammatti-identiteetin rakentumisen alkuvaiheesta, sillä aineisto koostui koko vuosikurssin opiskelijoista, lukuun ottamatta pientä joukkoa opiskelijoita, jotka kielsivät reflektion käytön tutkimusaineistona. Tämän tutkimuksen tulokset ammatillisen identiteetin rakentumisesta ovat siis hyvin hyödynnettävissä, kun suunnitellaan farmasian opiskelijoiden opintojen kokonaisuutta.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen perusteella farmasian opintojen alussa muodostuva kuva ammattitaitoisesta farmasian asiantuntijasta ohjaa vahvasti opiskelijan ammatti-identiteetin kehittymistä. Opetuksen tulee tarjota opintojen alkuvaiheessa riittävästi tietoa farmasian alasta ja sen mahdollisuuksista, jotta opiskelijoiden kapea kuva alasta laajentuu. Laaja näkemys ammatissa vaadittavista tiedoista ja taidoista auttaa opiskelijaa asettamaan realistisempia ja yksityiskohtaisempia oppimistavoitteita koko opintojen ajaksi ja edesauttaa samalla opiskelijan ammatti-identiteetin kehittymistä.

SUMMARY

Development of a professional identity among pharmacy students – content analysis of first year students' reflections

→ Johanna Jyrkkä*

Adjunct Professor, PhD (pharm), BSc (health), Vocational Teacher
Research Scientist
Finnish Medicines Agency
Assessment of Pharmacotherapies
johanna.jyrkka@fimea.fi

→ Reeta Heikkilä

PhD (pharm), Vocational Teacher
Senior lecturer
School of Pharmacy
University of Eastern Finland

Introduction: Professional identity includes a variety of qualities and traits that describe a person's identification with their profession and future role as an expert in the field. Development of professional identity starts from career choice and continues throughout the studies. At the beginning of the studies, students outline their own field and its job opportunities. They also create the basis for the development of their own professional identity. The teacher can support the development of the good and strong identity required in working life by selecting teaching methods that support its development. The purpose of this study is to find out how first year pharmacy students begin to perceive and develop their own professional identity.

Material and methods: The research material consist of reflections written by the first year pharmacy students. The reflections include their discussion on learning experiences in the Drugs in Healthcare course. The course was carried out in autumn 2016 at the University of Eastern Finland using flipped learning method. Of the 149 students participated in the course, 114 gave the permission to use reflection as a research material. The data was analyzed using methods of content analysis. The analysis identified four themes: skills needed in the profession, professional responsibility, choice of profession, and professional ethics.

Results: Students perceived pharmacy as a challenging and diverse profession. Students started to form an image of themselves as professionals by setting personal learning goals and creating an image of a good pharmacy professional. In addition to the management of medical information, the most important skills required of a professional were defined as counseling and information acquisition skills. Pharmaceutical professionals were seen as part of the multidisciplinary healthcare field. The students felt that as professionals, they would be responsible for the client's individual counseling, including both medical and non-drug treatment options. The students believed that they will work in the future as a member of team that consist of professionals from various fields of health care. Continuous learning and responsibility for updating professional knowledge are considered an essential part of professional competence. A professional can also act according to ethical guidelines by taking into consideration the client's situation in a best possible way.

Conclusions: The construction of a students' professional identity is guided by the image of a good pharmacy professional created at the beginning of their studies. Therefore, at the beginning of their studies, students should be provided with information on the knowledge and skills required in the field of pharmacy and, where possible, experience of practical work. These points enable students to set themselves realistic and detailed learning goals that support development of professional identity during their studies.

Keywords: Pharmacy education, professional identity, expertise, learning

SIDONNAISUUDET

Ei sidonnaisuuksia.

KIRJALLISUUS

Airaksinen J: Mikä saa yliopiston opettajan flippaamaan? Tapaustutkimus Itä-Suomen yliopiston Flipped Classroom -kokeiluhankkeesta. Pro gradu -tutkielma. Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen laitos, Itä-Suomen yliopisto 2016

Antikainen E-L: Näkökulmia ammatti-identiteetin kehittämiseen. Kirjassa: Ammattikasvatuksen uudet tuulet – vaikutteita AERA 2001 Konferenssista. s. 80–94. Toim. Honka J, Honka U, Lehtinen M, Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi 2001

Eerola S, Vadén T: Vailla punaista lankaa – vai kysymystä? Kirjassa: Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. s. 75–87. Toim. Nummenmaa A, Lairio M, Korhonen V, Eerola S, Tampere University Press, Tampere 2005

Ericsson KA: The Influence of Experience and Deliberate Practice on the Development of Superior Expert Performance. Kirjassa: The Cambridge handbook of expertise and expert performance. s. 685–705. Toim. Ericsson KA, Charness N, Hoffman RR, Feltovich PJ, Cambridge University Press, New York 2006

Eteläpelto A: Oppijälhtöisen osaamisen kehittäminen. Kirjassa: Ammattitaito ja ammatillinen kasvu. s. 109–136. Toim. Eteläpelto A ja Miettinen R, kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Helsinki 1993

Eteläpelto A, Vähäsantanen K: Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Kirjassa: Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. s. 25–43. Toim. Eteläpelto A ja Onnismaa J, Aikuiskasvatuksen 46. Vuosikirja, Kansanvalistusseura, 2008

Heikkilä R, Jyrkkä J: Käänteinen oppiminen aloittaa farmasian opinnot. Yliopistopedagogiikka 25: 38–41, 2018

Hämeen-Anttila K, Katajavuori N: Laadullisen aineiston analyysi. Kirjassa: Yhteiskunnallinen lääketutkimus - ideasta näyttöön. s. 187–210. Toim. Hämeen-Anttila K, Katajavuori N, Gaudeamus Helsinki University Print/Palmenia, Helsinki 2008a

Hämeen-Anttila K, Katajavuori N: Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Kirjassa: Yhteiskunnallinen lääketutkimus - ideasta näyttöön. s. 211–224. Toim. Hämeen-Anttila K, Katajavuori N, Gaudeamus Helsinki University Print/Palmenia, Helsinki 2008b

Hämeen-Anttila K, Katajavuori N: Triangulaatio. Erilaisten tutkimuksellisten lähestymistapojen yhdistäminen. Kirjassa: Yhteiskunnallinen lääketutkimus - ideasta näyttöön. s. 225–235. Toim. Hämeen-Anttila K, Katajavuori N, Gaudeamus Helsinki University Print/Palmenia, Helsinki 2008c

Ibarra H: Provisional selves: Experimenting with image and identity in professional adaptation. Administrative Science Quarterly; Thousand Oaks 44: 764–791, 1999

Itä-Suomen yliopisto: Hakuopas 2017 (viitattu 1.6.2020). [www3.uef.fi/documents/86380/0/Hakuopas+2017\(1\).pdf/0f7929ac-3336-49af-af04-f6ab8994cb79](http://www3.uef.fi/documents/86380/0/Hakuopas+2017(1).pdf/0f7929ac-3336-49af-af04-f6ab8994cb79)

Janhonen S, Vanhanen-Nuutinen L: Asiantuntijuuden oppiminen. Kirjassa: Kohti asiantuntijuutta - Oppiminen ja ammatillinen kasvu sosiaali- ja terveysalalla. s. 31–53. Toim. Janhonen S, Vanhanen-Nuutinen L, WSOY, Helsinki 2005

Katajavuori N: Vangittu tieto vapaaksi - asiantuntijuus ja sen kehittyminen farmasiassa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki 2005 (viitattu 1.6.2020). https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19152/vangittu.pdf?sequence=1&origin=publication_detail

Kauppinen S, Saavalainen A, Hänninen K, Vilanti A, Kataja V, Juurinen K: Tulevaisuuden sairaalahoito on jo täällä. SIC! 3/2018 (viitattu 1.6.2020). <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018091836026>

Kouvo A, Lairio M, Puukari S: Yliopisto-opiskelu osana opiskelijan elämän ja identiteetin rakentumista. Kasvatus 40: 443–452, 2009

Kuusikko L, Ahonen A, Ahonen J: Lääkehoitoa kehitetään moniammatillisesti KYSin päivystyksessä - potilas aktiivisesti mukana. SIC! 4/2018 (viitattu 1.6.2020)
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201902155015>

Merikoski M, Jyrkkä J, Auvinen K ym.: lääkäiden Lääkehoidon Moniammatillinen Arviointi (ILMA). Vaikutukset kotihoidon asiakkaiden lääkitykseen, toimintakykyyn ja elämänlaatuun sekä terveys- ja hoivapalveluiden käyttöön. Sosiaali- ja terveysministeriö. Raportteja ja muistioita 2017:34, Helsinki 2017 (viitattu 1.6.2020).
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3884-7>

Nikkola T: Oppimisen esteet ja mahdollisuudet ryhmässä. Syyllisyyden kehittyminen syntipukki-ilmäksi opiskeluryhmässä ohjaajan tulkitsemana. Jyväskylä studied in education, psychology and social research 422. Jyväskylä 2011

Opetus- ja kulttuuriministeriö:
Jatkuvan oppimisen Suomi. Osaamisen tulevaisuuspaneelin kannanotto. KasKas Media Oy, 2018 (viitattu 1.6.2020).
https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8ed56838-d1d9-44cd-b121-3072cbc23acc/b655fc70-fc7c-4f79-980d-1b6310f92161/KANNANOTTO_20190403114031.pdf

Penttinen L, Skaniakos T, Karhu K, Liimatainen JO, Keskinarkaus P: Miten tukea opiskelijan työelämäorientaatiota opintojen aikana? Kirjassa: Yliopistosta työelämään. Opintopolun työelämäorientaatiota tukemassa. s. 6–20. Toim. Penttinen L, Karhu K, Liimatainen JO, Keskinarkaus P, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2014 (viitattu 1.6.2020).
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47637/978-951-39-5657-8.pdf?sequence=1>

Poutanen K, Toom A, Korhonen V, Inkinen M: Kasvaako akateeminen kynnys liian korkeaksi? – Opiskelijoiden kokemuksia yliopistoyhteisöön kiinnittymisen haasteista. Kirjassa: Osallistava korkeakoulutus. s. 17–46. Toim. Mäkinen M, Annala J, Korhonen V, Vehviläinen S, Norrgrann AM, Kalli P, Svärd P, University Press, Tampere 2012

Rainio R, Haatainen K, Kervinen M: Moniammatillinen lääkehoidon arviointi tukee hoidon onnistumista. Suom Lääkäril 74: 260–262, 2019

Ruohotie P: Metakognitiiviset taidot ja ammatillinen kasvu asiantuntijakoulutuksessa. Kirjassa: Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. s. 106–122. Toim. Eteläpelto A, Onnismaa J, Kansanvalistusseura, Vantaa 2006

Saastamoinen M: Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteena. Kirjassa: Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologian ja sosiologian näkökulmia. s. 170–180. Toim. Rautio P, Saastamoinen M, Tampere University Press, Tampere 2006

Schafheutle E, Hassell K, Ashcroft D, Hall J, Harrison S: How do pharmacy students learn professionalism? Int J Pharm Pract 20:118–128, 2012

Schein EH: Career dynamics: matching individual and organizational needs. Addison & Wesley, Lontoo, 1978

Tiuraniemi J: Reflektiivisuus asiantuntijan työssä. Kirjassa: Taitavan toiminnan psykologia. s. 165–195. Toim. Niemi P, Keskinen E, Turun yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja, 2002

Toivo T, Dimitrov M, Puustinen J ym.: Coordinating resources for prospective medication risk management of older home care clients in primary care: procedure development and RCT study design for demonstrating its effectiveness. BMC Geriatr 18:74, 2018

Toivola M, Peura P, Humaloja M: Flipped learning in Finland. Käänteinen oppiminen. Edita Publishing Oy, Helsinki, 2017

Tuomi J, Sarajärvi A: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2018

Tynjälä P: Asiantuntijuuden kehittämisen pedagogiikkaa. Kirjassa: Luovuus, oppiminen ja asiantuntijuus. s. 79–95. Toim. Collin K, Paloniemi S, Rasku-Puttonen H, Tynjälä P, WSOYpro Oy, 2010